

به نام خداوند هنر و قلم

کتاب کامل کار و تمرین فارسی ششم

مؤلف: طاهره عزت خواه

شهریور ۱۴۰۳

به انضمام نمونه سوالات آزمون‌های تیزهوشان

شناسنامه اثر

سرشناسه	: عزت خواه، طاهره، ۱۳۶۲
عنوان	: کتاب کامل کار و تمرین فارسی ششم
مؤلف	: طاهره عزت خواه
مشخصات نشر	: بهبهان - به آموزش - ۱۴۰۳
مشخصات ظاهری	: ۲۲۰ ص.: مصور (رنگی)، جدول، نمودار: ۲۲ × ۲۹ س م
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۹۶۶-۵-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپای مختصر
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۷۴۱۱۳۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: ۹۷۴۱۱۳۳

9 786229 196625

نام کتاب	: کتاب کامل کار و تمرین فارسی ششم
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ	: اول، ۱۴۰۳
چاپ/صحافی	: به آموزش
قیمت	: ۴۵۰۰۰۰۰ ریال
انتشارات	: به آموزش

مقدمه

درس فارسی یکی از درس‌های مهم دوره ابتدایی است. شما در این درس با مهارت‌های چهارگانه زبان آموزی (خواندن، نوشتن، سخن گفتن و گوش دادن) آشنا می‌شوید و به تدریج در آنها پیشرفت می‌کنید. درس فارسی علاوه بر اینکه این مهارت‌ها را تقویت می‌کند در فهم و درک مطالب سایر درس‌ها نیز تأثیر به‌سزایی دارد و به همین دلیل مادر دروس نام گرفته است.

کتابی که پیش رو دارید حاصل تجربه‌ی چندین سال تدریس کتاب فارسی است که اینک به دانش‌آموزان عزیز و همکاران گرانقدرم تقدیم می‌شود.

در این مجموعه بخش‌های متنوعی فراهم شده است که با مطالعه و انجام فعالیت‌های آن، توانایی‌های شما در زبان فارسی افزایش می‌یابد. شامل، درسنامه‌ی کامل هر درس، فعالیت‌های تعاملی معلم و دانش‌آموز، تمرین‌های تکمیلی با هدف تثبیت یادگیری، بهبود دقت دیداری، تقویت هوش کلامی، افزایش درک از مطلب و همچنین شامل پرسش‌های چهارگزینه‌ای چالشی به سبک پرسش‌های آزمون‌های تیزهوشان و مدارس خاص است.

با تقدیم احترام

مؤلف: ماهره عزت خواه

این کتاب پیشکشی است به:

امیدهای زنگی‌ام: پارسا، سحر، رستا

■ راهنمای استفاده از کتاب

کتاب پیش روی شما عزیزان، حاصل تجربه‌ی چندین ساله‌ی تدریس و تلاش‌های شبانه‌روزی مؤلف برای برآورده کردن نیازهای دانش‌آموزان در زمینه‌ی فراگیری زبان فارسی است. در نگارش این کتاب کوشش شده تا مطالب درس فارسی، آسان و مفهومی بیان شوند در عین حال آموزش مطالب به صورت کاملاً متفاوت ارائه شده است و قطعاً مشابه این کتاب را هیچ کجا تا به حال ندیده‌اید.

در قسمت ابتدایی این کتاب نکات دستوری و آرایه‌های ادبی با مثال‌های متنوع و تمرین‌های تکمیلی آموزش داده شده تا فرصت مرور این موارد در ادامه‌ی کتاب و در طول سال تحصیلی، در تمامی دروس ایجاد شود. درسنامه‌ی این مجموعه شامل معنای واژه‌ها، برگردان متن درس به نثر روان، تاریخ ادبیات، بررسی کلمات هم‌خانواده و متضاد، دانش‌زبانی و دانش ادبی به تفکیک هر درس و است با این تفاوت که معنی لغات و عبارت‌های درس‌ها به صورت کامل نوشته نشده. هدف از سبک خاص این کتاب آن است که بررسی معنی لغات و برگردان متن درس به نثر روان به صورت فعالیت گفتگو محور در کلاس درس انجام شود تا یادگیری عمیق‌تری اتفاق افتد؛ همچنین آموزگار می‌تواند با کمک روش تدریس معکوس، این موارد را به عنوان تکلیف بر عهده‌ی دانش‌آموز قرار دهد و به تقویت روحیه پرسش‌گر و پژوهشگر دانش‌آموز خود کمک کند.

درسنامه‌های مربوط به دانش ادبی و دانش‌زبانی به تفکیک هر درس و به صورت کامل و با زبانی ساده ارائه شده است.

در آخر هر درس تمرین‌های متنوع و خلاقانه جهت تثبیت یادگیری، تحت عنوان «فعالیت تکمیلی»، در نظر گرفته شده است. همچنین آخرین قسمت هر درس، شامل سوالات چالشی و با سطح دشواری بیشتر تحت عنوان «باشگاه مغز»، جهت استفاده‌ی دانش‌آموزان علاقه‌مند، خواهد بود.

در قسمت پایانی کتاب، هفت آزمون تحت عنوان «کافه سوال» قرار دارد. هدف از این آزمون‌ها تکرار و تمرین نکات دستوری و ادبی و همچنین آشنایی با انواع سوالات هوش کلّامی است.

3

5

4

99

الحمد لله

ف

ح

آرایه‌های ادبی

شعر محصول عاطفه، تخیل شاعرانه و به کارگیری آرایه‌های ادبی است. عناصری که سبب ایجاد زیبایی در شعر و نثر می‌شود، آرایه یا صنعت ادبی نام دارد. به کمک این عناصر، زبان، ساده، زیبا و خیال‌انگیز می‌شود. برخی از این عناصر عبارتند از: تشبیه، کنایه، شخصیت‌بخشی (تشخیص)، مراعات نظیر، تلمیح، مبالغه، تضاد، که در ادامه آن‌ها را می‌آموزیم.

شخصیت‌بخشی (تشخیص، آدم‌نمایی، جان‌بخشی): هرگاه یکی از ویژگی‌ها و صفات انسان را به چیزی غیر از انسان نسبت دهیم از آرایه تشخیص استفاده کرده‌ایم.

مثال ۱: کاج همسایه گفت با نرمی دوستی را نمی‌برم از یاد

شاعر، سخن گفتن را که کار انسان است به کاج نسبت داده است.

مثال ۲: برگ برگ گل به رقص باد ریخت رشته‌های میوه از هم گسیخت

شاعر، رقصیدن را که کار انسان است به باد نسبت داده است.

کنایه: کنایه یعنی پوشیده و غیر مستقیم سخن گفتن. معنی کنایه نیاز به فکر و تأمل دارد؛ زیرا کنایه سخنی است که دو معنی دارد: الف: معنای ظاهری و نزدیک و ب: معنای پنهان و دور. آنچه کاربرد کنایه را در متن زیبا می‌کند معنای دور آن است.

مثال ۱: سال‌هاست که جهانگردان معروف شال و کلاه می‌کنند و به ایران می‌آیند. کنایه از «آماده شدن» است.

مثال ۲: وقتی که شما به دوست خود می‌گویید: «هنوز دهنت بوی شیر می‌دهد»، کنایه از این است که:

«شما هنوز بچه هستی.»

مراعات نظیر: آوردن واژه‌هایی از یک جنس و از یک مجموعه که با هم تناسب داشته باشند و به هدف زیباتر کردن نوشته، به کار برده شده باشند، آرایه‌ی مراعات نظیر را ایجاد می‌کنند.

مثال ۱: ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند / تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

تضاد: آوردن دو کلمه با معنی مخالف و متضاد در سخن و نوشته را «تضاد» می‌نامیم. تضاد در شعر و نثر به کار می‌رود.

مثال: فجر تا سینه‌ی آفاق شکافت / چشم بیدار علی خفته نیافت

مبالغه: شاعران و نویسندگان برای تأثیر بیشتر سخنان خود، رویدادها را بیشتر از آنچه که هست، توصیف می‌کنند طوری که خلاف منطق و محال به نظر می‌آید.

مثال ۱: وقتی با دیدن چند نفر که دور هم جمع شده‌اند، می‌گوییم: هزار نفر آن جا جمع شده بودند. از آرایه‌ی «مبالغه» استفاده کرده‌ایم.

مثال ۲: شود کوه آهن چو دریای آب اگر بشنود نام افراسیاب
در این بیت، فردوسی، در توصیف قهرمان افراسیاب، پادشاه توران، می‌گوید: حتی کوه آهن با شنیدن نام افراسیاب آب می‌شود.

تشبیه (همانندی میان دو چیز): در تشبیه کسی یا چیزی را از نظر داشتن صفتی به کسی یا چیز دیگری که آن صفت را بطور کامل دارد، مانند می‌کنیم.

مثال: پیراهنش مثل برف سفید بود. (برف صفت سفیدی را بطور کامل دارد، پیراهن از نظر سفیدی به برف تشبیه شده)

در تشبیه چهار رکن (قسمت اصلی) وجود دارد:

الف - طرف اول تشبیه (مشبه): طرف اول تشبیه کسی یا چیزی است که بخواهیم آن را به کسی یا چیزی دیگر مانند کنیم؛ مثل پیراهن در مثال بالا

ب - طرف دوم تشبیه (مشبه‌به): طرف دوم تشبیه یا مشبه‌به، چیزی یا کسی است که مشبه را به آن تشبیه کرده‌ایم. مثل برف در مثال بالا

ج - طرف سوم تشبیه (وجه شبه): طرف سوم تشبیه یا وجه شبه ویژگی مشترک بین دو طرف تشبیه است، وجه شبه در واقع همان علت تشبیه است. مانند سفیدی در مثال بالا

د- طرف چهارم تشبیه (ادات تشبیه): ادات تشبیه واژه‌ای است که نشان‌دهنده پیوند شباهت است.

کلمه‌هایی از قبیل: مانند، مثل، همچون، چون، چو، همانند، بسان و ...

نکته

۱- دقت کنید که کلمه‌های «چون و چو» اگر به معنی برای اینکه، هنگامی که، وقتی که و اگر باشند ادات تشبیه نیستند.

مثال: چو ایران نباشد تن من مباد. (در این جمله، چو به معنی اگر است)

نکته: گاهی ادات تشبیه و وجه شبه از تشبیه حذف می‌شوند.

مثال: دانش چراغی ست در دل انسان‌ها. (دانش به چراغ تشبیه شده و وجه شبه و ادات تشبیه حذف شده است)

۲- اگر در آرایه‌ی تشبیه تمام اجزا وجود داشته باشند، کلمه‌ای که بلافاصله بعد از ادات تشبیه می‌آید، مشبه به خواهد بود.

چادر نماز مادرم مانند باغ بهاری پر از شکوفه بود.

مشبه	ادات تشبیه	مشبه به	وجه شبه
------	------------	---------	---------

اضافه تشبیه‌ی:

یکی از انواع تشبیه است که در آن معمولاً «مشبه به» به «مشبه» اضافه می‌شود و یک ترکیب اضافی

می‌سازند؛ مانند: دفتر قلب، فواره‌ی گنجشک، رشته‌ی محبت، مروارید اشک، آتشگر گیتی، درخت علم،

چراغ علم، باران رحمت و....

تلمیح: هر تلمیح اشاره‌ای است به یک داستان، ضرب‌المثل، آیه یا حدیث. شاعر به کمک تلمیح، در شعر یا

نثر خود، به یکی از داستان‌های معروف اشاره می‌کند تا همه با خواندن شعر یا نثرش به یاد آن داستان بیفتند.

مثال: عشق‌بازی که هم آغوش خطر / خفت در خوابگاه پیغمبر

این بیت اشاره دارد به داستان فداکاری حضرت علی که در بستر پیامبر خوابید تا مشرکان نتوانند ایشان را به شهادت برسانند و پیامبر بتواند به مدینه مهاجرت کند.

واج‌آرای: به تکرار یک یا چند واج صدادار یا بی‌صدا (حروف صدادار و حروف بی‌صدا) در شعر یا نثر طوری

که متن، به یک متن آهنگین تبدیل شود، واج‌آرایی گفته می‌شود.

مثال: دور گردون گر دو روزی بر میرا مانگشت / دائماً یکسان نباشد حال دوران غم نخور

مثال: خیزید و خز آرید که هنگام خزان است / بعد از یک از جانب خوارزم و زان است

ضرب‌المثل: در زبان فارسی گاهی جملات، عبارات، یا اشعاری را به کار می‌بریم که در بردارنده‌ی نکته یا پند

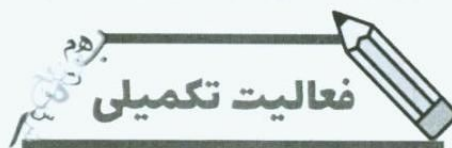
و اندرزی هستند که در میان مردم رایج است.

مثال: تو نیکی می‌کن و در دجله انداز / که ایزد در بیابانت دهد باز

ضرب‌المثل‌ها، معمولاً عباراتی هستند که در معنی ظاهری خودشان به کار نمی‌روند؛ بنابراین، می‌توان گفت:

هر ضرب‌المثل، معمولاً کنایه است؛ اما هر کنایه‌ای ضرب‌المثل نیست.

۱- در بیت‌ها و نثرهای زیر، آرایه‌ها را پیدا کنید.

الف) ای مادر عزیز که جان داده‌ای مرا سهل است اگر که جان دهم اکنون برای تو

ب) چو رامین گه گهی بنواختی چنگ ز شادی بر سر آب آمدی سنگ

پ) چو اشکی سرزده یک لحظه از چشم تو افتادم چرا در خانه‌ی خود، عین مهمانم؟ نمی‌دانم

ت) ای صبح شب‌نشینان جانم به طاقت آمد از بس که دیر ماندی چون شام روزه‌داران

ث) الهی، بود و نابود من، تو را یکسان از غم مرا به شادی برسان.

۲- اجزای (ارکان) تشبیه را در عبارات زیر مشخص کنید.

می‌گویند وقت طلاست ولی بدون تردید، وقت از طلا گران‌بهاست.

بر لبانت، شکوفه‌های دعا

۳- به کمک آرایه‌های ادبی که فراگرفته‌اید، متن ساده‌ی زیر را به متنی ادبی تبدیل کنید.

اردیبهشت امسال، هوا خیلی خوب بود. گه‌گاهی نم‌نم باران می‌بارید. همه جا پر از گل و سبزه شده بود. پرندگان روی درختان جیک‌جیک می‌کردند و همه جا پر از بوی خوش گل‌ها بود.

